

Thực trạng sử dụng phương pháp trò chơi trong dạy học Môn Giáo dục công dân lớp 6 tại thành phố Hồ Chí Minh

Cao Thành Tấn*, Phan Thị Lệ Thủy**,

Nguyễn Thị Huyền Trang***, Trần Thị Thúy Diễm***, Lê Tiểu Diệp***

*ThS. Giảng viên khoa Giáo dục Chính trị, Trường Đại học Sư phạm TP. HCM

**ThS. Giáo viên Trường THPT Dương Văn Dương, huyện Nhà Bè, TP. HCM

***Sinh viên khoa Giáo dục Chính trị, Trường Đại học Sư phạm TP. HCM

Received: 05/04/2024; Accepted: 12/04/2024; Published: 15/04/2024

Abstract: The method of organizing games in teaching is an active teaching method to create excitement, initiative, and positivity of students in learning. However, in the process of using this method, there still exist some challenges. This article summarizes the basic contents of using the game method in teaching Civic Education and the process experimental program of this method at junior high schools in Ho Chi Minh City.

Keywords: Game method, design, teaching, Citizenship education, Middle school.

1. Đặt vấn đề

Mục tiêu của chương trình GDPT 2018 là phát triển phẩm chất và năng lực của người học. Trong đó, tổ chức dạy học bằng phương pháp trò chơi là một trong những phương pháp dạy học (PPDH) hiệu quả có thể phát triển được những phẩm chất, năng lực cho học sinh (HS) PPDH bằng trò chơi là một trong những phương pháp hiệu quả nhất để tăng cường khả năng học tập và nâng cao chất lượng giáo dục đối với HS phổ thông. Trò chơi không chỉ giúp HS thư giãn, vui vẻ, mà còn kích thích sự tò mò, sáng tạo và hợp tác của họ. Trò chơi cũng là một cách để HS áp dụng những kiến thức và kỹ năng đã học vào thực tiễn, qua đó nâng cao khả năng giải quyết vấn đề và phản biện. PPDH bằng trò chơi cũng có tính cấp thiết đối với HS phổ thông trong bối cảnh xã hội ngày càng phát triển và đòi hỏi những kỹ năng mới. HS phổ thông cần được trang bị những kỹ năng mềm như giao tiếp, làm việc nhóm, lãnh đạo, sáng tạo, chịu đựng áp lực, thích ứng với thay đổi... để có thể thành công trong tương lai. PPDH bằng trò chơi là một cách để giáo viên giúp HS phát triển những kỹ năng này một cách tự nhiên và hiệu quả.

2. Nội dung nghiên cứu

2.1. Cơ sở khoa học về phương pháp trò chơi

2.1.1. Một số khái niệm

***Chơi:** Là hoạt động chỉ nhằm cho vui mà thôi, không có mục đích gì khác; Chơi là hoạt động giải trí hoặc nghỉ ngơi; Chơi là một hoạt động vô tư,

người chơi không chú tâm vào một lợi ích thiết thực nào cả, trong khi chơi các mối quan hệ của con người với tự nhiên với xã hội được mô phỏng lại, nó mang đến cho người chơi một trạng thái tinh thần vui vẻ, thoải mái, dễ chịu.

* **Trò chơi dạy học:** Có những quan niệm khác nhau về trò chơi dạy học. Trong lý luận dạy học tất cả những trò chơi gắn với việc dạy học như là phương pháp, hình thức tổ chức và luyện tập... không tính đến nội dung và tính chất của trò chơi thì đều được gọi là trò chơi dạy học.

* **Phương pháp trò chơi:** Theo cuốn “Giáo dục học” của Phạm Việt Vương, NXB Đại học Quốc gia Hà Nội – 2001, định nghĩa: “Phương pháp là hệ thống những hành động tự giác – liên tiếp của con người nhằm đạt được kết quả ứng với mục đích đã đề ra”. Phương pháp được hiểu là cách thức, con đường phương tiện để đạt được mục đích, để giải quyết những nhiệm vụ nhất định.

2.1.2. Đặc điểm phương pháp trò chơi

Mang tính giải trí: Trò chơi học tập là một dạng hoạt động vui chơi vì vậy nó mang đến cho trẻ em niềm vui sướng, thỏa mãn, bằng lòng khi được chơi và giành chiến thắng. Phương pháp trò chơi mang tính giải trí cao cho cả người dạy và người học.

Mang tính giáo dục: Phương pháp tổ chức trò chơi là phương pháp giúp cho trẻ học mà chơi, chơi mà học.

Mang tính nguyên tắc: Trò chơi là loại hoạt động

vui chơi theo luật, luật của trò chơi chính là quy định nêu rõ mục đích, kết quả và yêu cầu hành động của trò chơi. Luật chơi là các quy tắc gắn với kiến thức, kỹ năng có được trong hoạt động học tập, gắn với nội dung bài học, giúp HS khai thác vốn kinh nghiệm của bản thân để chơi, thông qua chơi HS được vận dụng các kiến thức kỹ năng đã học, được luyện tập thực hành, củng cố và mở rộng kiến thức kỹ năng đã học.

2.1.3. Nội dung, hình thức và phương pháp tổ chức trò chơi

* Nội dung: trò chơi cần phản ánh đúng mục tiêu và yêu cầu của từng bài học cụ thể.

* Hình thức: Trò chơi cần phù hợp với độ tuổi và mức độ hiểu biết của HS.

* Phương pháp tổ chức trò chơi: GV cần phải tìm hiểu, chọn lựa phương pháp tổ chức trò chơi phù hợp với yêu cầu cần đạt của bài và đặc điểm riêng của mỗi lớp học. Mục tiêu của trò chơi phải rõ ràng, phản ánh nội dung bài học cụ thể.

Luật chơi cần được thiết kế đơn giản, dễ nhớ và thực hiện để tạo điều kiện cho tất cả HS tham gia một cách dễ dàng. Đưa ra các cách chơi có sự tham gia của càng nhiều HS cùng một lúc cũng giúp phát triển kỹ năng học tập hợp tác và giao tiếp.

Đồ dùng dạy học hỗ trợ quá trình tổ chức trò chơi cần được lựa chọn hoặc thiết kế đơn giản, tiện dụng giúp GV tiết kiệm thời gian và năng lượng trong quá trình chuẩn bị, thực hiện và tổ chức trò chơi.

2.2. Thực trạng sử dụng phương pháp trò chơi trong dạy học môn GDCD 6 tại TP Hồ Chí Minh

Việc dạy học môn Giáo dục công dân (GDCD) ở trường Trung học cơ sở (THCS) tại thành phố Hồ Chí Minh những năm gần đây đã được chú trọng nhưng vẫn chưa có nhiều sự đầu tư. Trình độ chuyên môn nhiều sinh viên (SV) ra trường đều được đào tạo và tốt nghiệp Đại học Sư phạm chính quy, chuyên ngành sư phạm Giáo dục Chính trị. Tuy là những GV trẻ nhưng đầy nhiệt huyết tận tâm với nghề, ham học hỏi và không ngừng trau dồi kiến thức chuyên môn qua các cuộc hội thảo và tập huấn. Tuy nhiên, về chất lượng môn học, hứng thú và yêu thích với môn học này còn chưa cao, chủ yếu là dạy chay, đọc chép, đọc thoại một chiều, lệ thuộc nhiều vào sách giáo khoa và tài liệu giảng dạy, thiếu sáng tạo trong tổ chức và các hoạt động dạy học. Từ đó không tác động, kích thích được tư duy sáng tạo của HS. Chưa đạt được yêu cầu của mục tiêu giáo dục hiện nay. Bên cạnh đó, tồn tại nhiều cơ sở giáo dục chưa thật sự quan tâm đến môn GDCD, vẫn coi đây là môn phụ chưa tạo nhiều

điều kiện trong việc bố trí GV và các điều kiện khác để giáo viên GDCD nâng cao hiệu quả dạy học. Nội dung dạy học còn khô khan, nhàm chán đối với HS. Chất lượng học tập không cao, tỉ lệ đạt khá và giỏi thấp hơn các môn văn hóa khác. GV chưa vận dụng PPDH hiện đại vào dạy học môn GDCD một cách phù hợp, chưa tích cực sử dụng phương tiện dạy học để phát huy tích cực, dạy học của HS. Về cơ bản GV chưa sử dụng nhiều phương pháp trò chơi trong dạy học môn GDCD.

* Hình thức dạy học: Các GV phần lớn vẫn sử dụng hình thức lớp – bài (hình thức tổ chức dạy học mà thời gian học tập được quy định một cách xác định và ở một địa điểm riêng biệt) trong dạy học; Các hình thức dạy học hiện đại như: Tổ chức tham quan thực tế, nhóm dạy hiện trường, sưu tầm tài liệu liên quan đến kinh tế - xã hội,... Đặc biệt, tổ chức trò chơi trong dạy học môn GDCD vẫn còn rất ít. Nguyên nhân là do: Cơ sở vật chất, trang thiết bị còn thiếu, không gian học tập còn chưa thuận lợi để tổ chức các trò chơi, GV ngại áp dụng sợ ồn, ảnh hưởng đến các lớp khác. Chi phí dành cho chuyên môn vẫn còn hạn chế, tài liệu tham khảo chưa nhiều hoặc không có. Nhiều GV chưa nắm chắc kiến thức GDCD, thiếu kỹ năng đặc trưng để dạy bộ môn cũng là trở ngại đáng kể khi sử dụng phương pháp trò chơi trong dạy học.

* Việc kiểm tra, đánh giá kết quả dạy học: Các GV còn sử dụng hình thức kiểm tra miệng, kiểm tra 15 phút, kiểm tra giữa kì, kiểm tra cuối kì. Nguyên tắc kiểm tra, đánh giá là: HS không phải học thuộc lòng và trình bày nội dung bằng chính ngôn ngữ của mình một cách chính xác dưới hình thức: nói, viết,... Bài làm của HS phải có tổng hợp, phân tích, khái quát,... nhưng chỉ ở mức độ đơn giản.

Qua kết quả trên cho thấy, đa số GV đều đồng tình và cho rằng việc sử dụng phương pháp trò chơi trong dạy học môn GDCD 6 là rất cần thiết và cần thiết trong giai đoạn đổi mới hiện nay và đặc biệt nó giúp cho môn học GDCD 6 không còn bị xem nhẹ, thay đổi dần dần suy nghĩ của HS đối với môn học.

Tiếp tục khảo sát, thông qua các câu hỏi trong phiếu khảo sát dành cho HS, có được kết quả như sau:

Đa số HS cho rằng cách thức dạy học đối với môn GDCD 6 hiện nay của GV còn khá đơn điệu, chủ yếu tập trung nhiều vào lý thuyết, không có sức hút ở mỗi bài giảng, các vấn đề bị bó hẹp trong phạm vi và không tạo được hứng thú cho HS đối với môn học.

Hệ quả là nhiều HS vẫn chưa thực sự hứng thú trong môn học giáo dục đạo đức này. Điều này chứng

tỏ việc vận dụng PPDH chưa thật sự được đầu tư tối đa. Việc dạy học môn GDCD bằng phương pháp trò chơi chưa nhiều và thiếu sự hấp dẫn. Nhìn thấy được điều đó, nhóm tác giả đã thiết kế và vận dụng một số dạng trò chơi ý nghĩa vào quá trình giảng dạy môn GDCD.

2.3. Biện pháp sử dụng phương pháp trò chơi trong dạy học môn Giáo dục công dân 6 tại thành phố Hồ Chí Minh hiện nay

2.3.1. Xây dựng các bước trong phương pháp trò chơi

* Chuẩn bị: *Bước 1:* Xác định mục tiêu cần đạt của từng nội dung sử dụng trò chơi; *Bước 2:* Lựa chọn trò chơi; *Bước 3:* Thiết kế nội dung của từng trò chơi (soạn PPT, thiết kế trò chơi, phiếu chơi, câu hỏi trắc nghiệm, hình ảnh...); *Bước 4:* Thiết kế luật chơi, tiến trình chơi, cách tổ chức... Sau các bước chuẩn bị cho việc tổ chức trò chơi, cần chuẩn bị các đồ dùng, thiết bị, phương tiện tổ chức trò chơi, chuẩn bị phần thưởng (nếu có thể) để trò chơi thêm hấp dẫn.

* Tổ chức trò chơi: *Bước 1:* GV dẫn dắt vào bài, giới thiệu trò chơi, luật chơi và cách chơi của bài học; *Bước 2:* Lựa chọn HS tham gia trò chơi (nếu tổ chức cho cả lớp cùng chơi thì không cần thực hiện bước này); *Bước 3:* Tổ chức cho HS tham gia trò chơi, dẫn dắt hoạt động chơi, giám sát, hỗ trợ HS (khi cần) và thực hiện theo luật chơi; *Bước 4:* Tuyên bố người thắng cuộc và trao thưởng (nếu có).

* Kết thúc: Tổ chức cho HS tự rút ra những vấn đề chính thông qua trò chơi như ý nghĩ của trò chơi, nội dung liên quan đến trò chơi, cách thực hiện chơi như thế nào để đạt hiệu quả... Xem các hoạt động dạy và học đã đạt được những kết quả, hiệu quả và tác động như thế nào đối với HS. Sử dụng kết quả đánh giá nhằm: Tích cực cải tiến PPDH, xác định nhu cầu học tập mới, cổ vũ, động viên các em tích cực tham gia các hoạt động tiếp theo.

2.3.2. Xây dựng và sử dụng các phương pháp trò chơi dạy học phù hợp

Dựa trên chương trình đổi mới giáo dục năm 2018 về phát triển toàn diện nhân cách người học, làm cho người học có đầy đủ những phẩm chất và năng lực để đáp ứng những yêu cầu của xã hội. Trong chương trình dạy học môn GDCD, người GV có thể chủ động lồng ghép, sử dụng nhiều dạng trò chơi khác nhau những vẫn đáp ứng đủ mục tiêu bài học hiệu quả. Tuy nhiên, để sử dụng trò chơi trong dạy học có hiệu quả, đòi hỏi chúng ta phải lựa chọn các loại trò chơi dạy học phù hợp và phải linh hoạt, khéo

léo sử dụng nhiều loại trò chơi khác nhau để đạt được ý đồ dạy học của mình. Điều này đòi hỏi GV phải hiểu rõ tác dụng của từng loại trò chơi. Tùy thuộc vào mục đích của việc sử dụng trò chơi, GV sẽ lựa chọn các loại trò chơi dạy học phù hợp nhất. Tuy nhiên, khi tổ chức các hoạt động chơi cho HS, GV cần chú ý những vấn đề sau để tạo điều kiện học tập tích cực cho HS:

Nghiên cứu tình hình thực tế: Dựa vào điều kiện, đặc điểm riêng của từng lớp học người GV phải xác định, linh hoạt sao cho khi thực hiện lồng ghép các trò chơi vào bài học thì sẽ đạt hiệu quả cao nhất.

Nghiên cứu kỹ luật chơi: Xác định rõ những quy định với những người tham gia trò chơi là gì, vai trò của các thành viên tham gia trò chơi được xác định cụ thể ra sao.

Nghiên cứu kỹ cách thức chơi và cách tổ chức trò chơi: Xác định tiến trình của trò chơi, hình thức tổ chức và những điều kiện, phương tiện cần thiết để thực hiện trò chơi.

Soạn kế hoạch bài dạy và chuẩn bị điều kiện, phương tiện chơi: Kế hoạch bài dạy do GV thiết kế để sử dụng trò chơi phải thể hiện bằng chuỗi các hoạt động tương ứng với tiến trình vận động nội dung quan trọng của bài học.

2.3.3. Sử dụng phương pháp trò chơi kết hợp với phương tiện, kỹ thuật dạy học

Phương tiện dạy học (PTDH) là “những đối tượng, đồ vật, vật chất tự nhiên hoặc nhân tạo, có chức năng tạo điều kiện, hỗ trợ, chuyển tải các hoạt động và quan hệ của GV và người học trên lớp, là công cụ phục vụ các nhiệm vụ giảng dạy và học tập”. Cùng với sự phát triển của khoa học công nghệ, PTDH ngày càng được áp dụng rộng rãi và đã phát huy tính tích cực học tập của người học. Chúng ta thường chia PTDH gồm 2 loại là:

PTDH thông thường như: Ngôn ngữ, bảng phấn, sách giáo khoa, tài liệu học tập.

Phương tiện kỹ thuật như: Phương tiện nghe, nhìn, tổ hợp nghe nhìn, các dụng cụ, thiết bị, máy móc kỹ thuật thực hành, thực nghiệm, thí nghiệm, các phương tiện tương tác mạnh có tính năng sư phạm chung không bó hẹp ở từng môn học, đa chức năng (máy tính điện tử, các phần mềm dạy học trên máy vi tính, các phần mềm sử dụng trên mạng và bản thân các kiểu mạng truyền thông giáo dục).

Trong dạy học môn GDCD việc GV sử dụng trò chơi kết hợp với các PTDH chúng ta cần chú ý các vấn đề sau: Khi sử dụng trò chơi kết hợp với máy

chiếu Overhead hoặc Projector, GV cần phải hiểu rõ các yêu cầu cần thiết khi sử dụng loại phương tiện này. Điều này bao gồm việc chuẩn bị và điều chỉnh hình ảnh, văn bản trên màn hình để phù hợp với mục tiêu và nội dung của trò chơi.

Sử dụng máy tính và các phần mềm dạy học phổ biến trong quá trình dạy học đòi hỏi sự tinh tế và sáng tạo từ phía GV. Không phải tất cả các loại trò chơi đều phù hợp với việc sử dụng máy tính, mà cần căn cứ vào mục đích, nội dung, thời gian, và điều kiện cơ sở vật chất. Phần mềm dạy học như PowerPoint, Violet, Fontpage, Activinspire, Geoplan-Geospace, và Minionotebook thường được GV sử dụng để tổ chức các trò chơi dạy học cho HS. Sử dụng trò chơi với trình chiếu Powerpoint: GV cần phải sắp xếp trình tự trò chơi một cách logic trong bài học. Khi GV muốn tổ chức trò chơi cho HS, họ cần thông báo rõ nhiệm vụ cần giải quyết và xây dựng các trò chơi phải có đáp án sẵn (nếu có thể minh họa bằng hình ảnh, lời giải thích...) điều này, giúp GV tiết kiệm thời gian không phải giảng, giải nhiều mà còn giúp HS tiết kiệm thời gian, nắm vững vấn đề một cách sâu sắc hơn. Khi GV trình chiếu đáp án đúng lên màn hình, tất cả HS có thể quan sát được.

2.3.4. Khuyến khích tư duy, nâng cao nhận thức, hành vi và thái độ tích cực cho HS

Hoạt động học tập của HS không chỉ đơn thuần là quá trình tiếp thu kiến thức, mà còn là một hoạt động nhận thức sâu sắc, một cuộc khám phá để chiếm lĩnh tri thức, kỹ năng và phẩm chất cần thiết để phát triển năng lực cá nhân. GV không chỉ là người truyền đạt kiến thức mà còn là người hướng dẫn và tạo điều kiện cho HS hiểu rõ mục tiêu và nội dung môn học, từ đó giúp họ chuẩn bị tinh thần cho bài học. Trong dạy học hiện đại, đòi hỏi HS phải phần nào tự mình tích lũy dữ kiện, tìm kiếm thông tin dựa vào kinh nghiệm cá nhân dưới sự hỗ trợ của GV. Khi tổ chức các trò chơi học tập, GV cần thúc đẩy HS tìm kiếm thông tin từ các nguồn khác nhau như tài liệu, sách tham khảo và internet để nhanh chóng nắm vững nội dung bài học. Quá trình tổ chức trò chơi học tập, GV cần phải phải đáp ứng thỏa mãn nhu cầu hứng thú của người chơi, đặt HS vào trung tâm và trở thành chủ thể của trò chơi. GV chỉ nên đóng vai trò tổ chức hướng dẫn là “điểm tựa”, là “thang đỡ” giúp người chơi trong những lúc thật cần thiết, để tạo điều kiện, cơ hội cho HS phát huy hết năng lực cá nhân. Bên cạnh đó, hỗ trợ để tạo điều kiện cho HS tự do và tự nguyện tham gia.

GV cần tạo điều kiện để HS tham gia vào trò chơi một cách tự tin và mạnh mẽ, từ đó tạo động lực học tập và hứng thú. Quan trọng hơn, việc này cũng giúp HS tập trung chú ý vào nội dung bài học một cách tự nhiên và không ép buộc, khô cứng.

Thông qua phương pháp trò chơi lồng ghép vào quá trình học tập không chỉ giúp GV đạt được mục tiêu giáo dục mà còn giúp HS phát triển kỹ năng tư duy và sự sáng tạo.

3. Kết luận

Nghiên cứu đã tập trung làm rõ mức độ nhận thức và sử dụng các phương pháp, hình thức tổ chức dạy học cũng như mối tương quan giữa nhận thức và sử dụng các phương pháp, hình thức tổ chức dạy học môn Giáo dục công dân 6 tại thành phố Hồ Chí Minh theo hướng phát triển năng lực cho HS. Nếu tổ chức trò chơi trong dạy học có mục đích, nội dung cụ thể, chuẩn bị và tổ chức chu đáo sẽ tạo không khí học tập hào hứng, sôi nổi, kích thích sự tò mò từ đó mang lại hiệu quả cao trong học tập cho HS, qua các trò chơi được lồng ghép vào từng nội dung, HS chủ động, mạnh dạn hơn khi tham gia các hoạt động. Kết quả từ các trò chơi mang lại sẽ giúp GV có thể điều chỉnh lại PPDH để phát huy thế mạnh của HS, khắc phục được hạn chế của các bạn. Từ đó kích thích, tạo hứng thú cho HS và góp phần thực hiện tốt hơn mục tiêu dạy học theo định hướng đổi mới giáo dục hiện nay.

Bài viết này là kết quả nghiên cứu khoa học của đề tài: “Thiết kế và sử dụng phương pháp trò chơi trong dạy học môn Giáo dục công dân 6 tại thành phố Hồ Chí Minh”.

Tài liệu tham khảo

- [1]. Bộ Giáo dục và Đào tạo (2018), *Chương trình Giáo dục phổ thông – Chương trình tổng thể*, (Ban hành kèm theo Thông tư số 32/2018/TT-BGDĐT ngày 26/12/2018 của Bộ Giáo dục và Đào tạo), Hà Nội.
- [2]. Nguyễn Kim Chuyên (2012), *Xây dựng và sử dụng trò chơi dạy học nhằm tích cực hóa hoạt động học tập của sinh viên sư phạm trong dạy học môn Giáo dục học ở Trường Đại học Đồng Tháp*, Đề tài cấp cơ sở Trường Đại học Đồng Tháp.
- [3]. Đặng Thành Hưng, (2002), *Dạy học hiện đại- Lí luận, biện pháp, kĩ thuật*. NXB Đại học Quốc gia, Hà Nội.
- [4]. Nguyễn Thị Bích Hồng (2014). *Phương pháp sử dụng trò chơi trong dạy học*. Tạp chí Khoa học, Trường Đại học Sư phạm TP. Hồ Chí Minh, số 54, tr 174-179.
- [5]. Phạm Viết Vượng (2001), “*Giáo dục học*”, NXB Đại học Quốc gia Hà Nội – 2001.